

Tisková zpráva

Třicet let od sametové revoluce z pohledu české veřejnosti

- ⊙ Spolu s obdobím první Československé republiky je listopadová revoluce roku 1989 pro českou veřejnost nejpříznivěji hodnocenou událostí naší historie od roku 1918.
- ⊙ 49 % Čechů hodnotí současné poměry jako lepší než v období před listopadem 1989, 12 % míní, že tehdejší poměry byly lepší než současné, podle 32 % je to tak napůl.
- ⊙ S výjimkou sociálních jistot a bezpečnosti občanů jsou současné poměry hodnoceny převážně lépe než situace před listopadem 1989.

Zpracoval:

Jan Červenka

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: 210 310 586, e-mail: jan.cervenka@soc.cas.cz

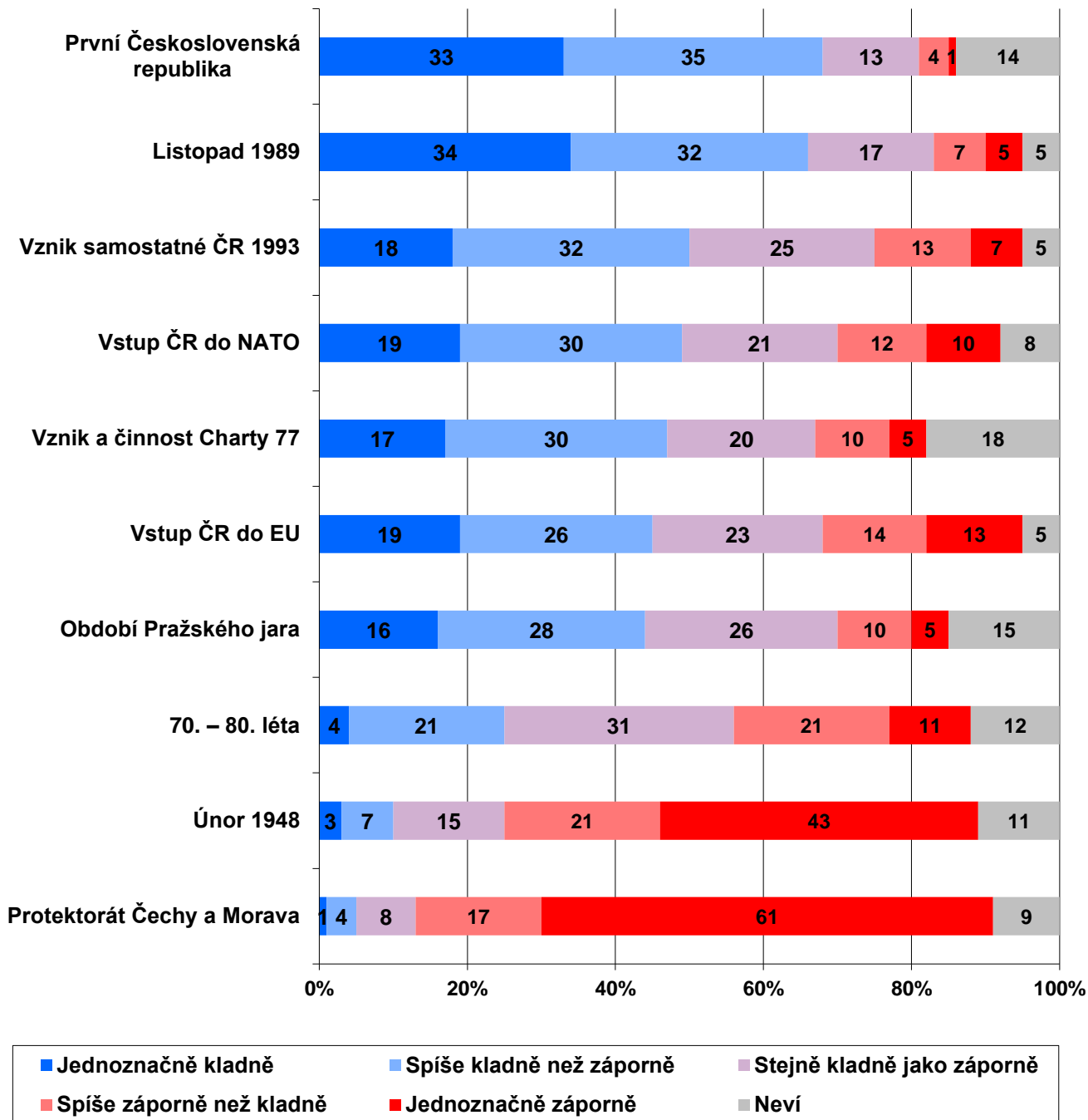


V zářijovém šetření CVVM SOÚ AV ČR položilo všem dotázaným řadu otázek v souvislosti s nadcházejícím 30. výročím listopadové revoluce roku 1989. Položené otázky zjišťovaly názory české veřejnosti na listopadovou revoluci a na změny politického a ekonomického systému obecně i v jednotlivých oblastech života.

První otázka zjišťovala, jak je listopadová revoluce roku 1989 hodnocena v kontextu jiných vybraných historických událostí nebo období našich novodobých dějin od roku 1918. Jak ukazují výsledky zachycené v grafu 1, spolu s obdobím první Československé republiky v letech 1918 až 1938 je listopadová revoluce roku 1989 pro českou veřejnost nejpříznivěji hodnocenou událostí mezi vybranými událostmi a obdobími. Celé dvě třetiny (66 %) občanů starších 15 let hodnotí listopad 1989 kladně, v tom 34 % „jednoznačně kladně“ a dalších 32 % „spíše kladně než záporně“, 17 % listopad 1989 hodnotí „ani kladně, ani záporně“ a 12 % jej vnímá „spíše záporně než kladně“ (7 %) nebo „jednoznačně záporně“ (5 %). Zbýlých 5 % dotázaných uvedlo odpověď „neví“. O něco lépe hodnocenou událostí mezi vybranými je pouze éra první Československé republiky, kterou kladně vnímá statisticky srovnatelně velký, respektive jen statisticky nevýznamně větší podíl dotázaných (68 %), ovšem při zřetelně nižším podílu záporného (5 %) či neutrálního (13 %) hodnocení, což se na druhé straně projevuje ve zvýšeném podílu odpovědi „neví“. S poměrně velkým odstupem za listopadovou revolucí skončily další převážně příznivě hodnocené události, jako vznik samostatné České republiky v roce 1993 (50 % kladně, 25 % ani kladně, ani záporně, 20 % „záporně“), vstup České republiky do NATO (49 % kladně, 21 % ani kladně, ani záporně, 22 % „záporně“), vznik a činnost Charty 77 (47 % kladně, 20 % ani kladně, ani záporně, 15 % „záporně“) či Pražské jaro 1968 (44 % kladně, 26 % ani kladně, ani záporně, 15 % „záporně“). Už víc záporně než kladně, byť s nevelkým rozdílem a s vysokým podílem neutrálního hodnocení, jsou pak hodnocena 70. a 80. léta (25 % kladně, 31 % ani kladně, ani záporně, 32 % „záporně“). Jednoznačnou převahu negativního hodnocení vykazuje únor 1948, který téměř dvě třetiny (64 %) respondentů hodnotí záporně, v tom 43 % „jednoznačně záporně“ a 21 % „spíše záporně než kladně“, zatímco příznivě jej hodnotila jen desetina (10 %) respondentů a dalších 15 % „ani kladně, ani záporně“, a zejména tzv. Protektorát Čechy a Morava, který negativně hodnotí více než tři čtvrtiny (78 %) občanů, v tom třipětinová většina (61 %) „jednoznačně záporně“.

V časovém srovnání s rokem 2014, které nabízí tabulka 1, došlo k výraznému zlepšení hodnocení vstupu ČR do EU (nárůst podílu kladných odpovědí o 10 procentních bodů, pokles podílu záporných odpovědí o 7 procentních bodů) a ke statisticky významným vzestupům podílů příznivého hodnocení došlo i v případě první Československé republiky (o 6 procentních bodů), vstupu ČR do NATO (o 6 procentních bodů), listopadu 1989 (o 5 procentních bodů) a vzniku a činnosti Charty 77 (o 5 procentních bodů). V případě února 1948 mírně (o 4 procentní body) vzrostl podíl těch, kdo jej hodnotí záporně.

Graf 1: Hodnocení vybraných událostí nebo období naší novodobé historie (%)¹



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

¹ Otázka: „Jak hodnotíte následující události, nebo období naší historie? a) První Československá republika (1918 – 1938), b) Protektorát Čechy a Morava (1939 – 1945), c) Únor 1948, d) období Pražského jara (první polovina roku 1968), e) 70. – 80. léta, f) vznik a činnost Charty 77, g) Listopad 1989, h) vznik samostatné České republiky (1993), i) vstup České republiky do NATO, j) vstup České republiky do Evropské unie.“

Tabulka 1: Hodnocení vybraných událostí nebo období naší novodobé historie – časové srovnání (%)

| | 2014 | | | 2019 | | |
|--|------|----|----|------|----|----|
| | + | 0 | - | + | 0 | - |
| První Československá republika 1918 - 1938 | 62 | 14 | 5 | 68 | 13 | 5 |
| Listopad 1989 | 61 | 22 | 12 | 66 | 17 | 12 |
| Vznik samostatné České republiky (1993) | 47 | 24 | 23 | 50 | 25 | 20 |
| Vstup České republiky do NATO | 43 | 24 | 22 | 49 | 21 | 22 |
| Vznik a činnost Charty 77 | 42 | 24 | 12 | 47 | 20 | 15 |
| Vstup ČR do EU | 35 | 25 | 34 | 45 | 23 | 27 |
| Období Pražského jara | 41 | 24 | 15 | 44 | 26 | 15 |
| 70. a 80. léta | 25 | 32 | 30 | 25 | 31 | 32 |
| Únor 1948 | 10 | 15 | 60 | 10 | 15 | 64 |
| Protektorát Čechy a Morava | 4 | 8 | 75 | 5 | 8 | 78 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

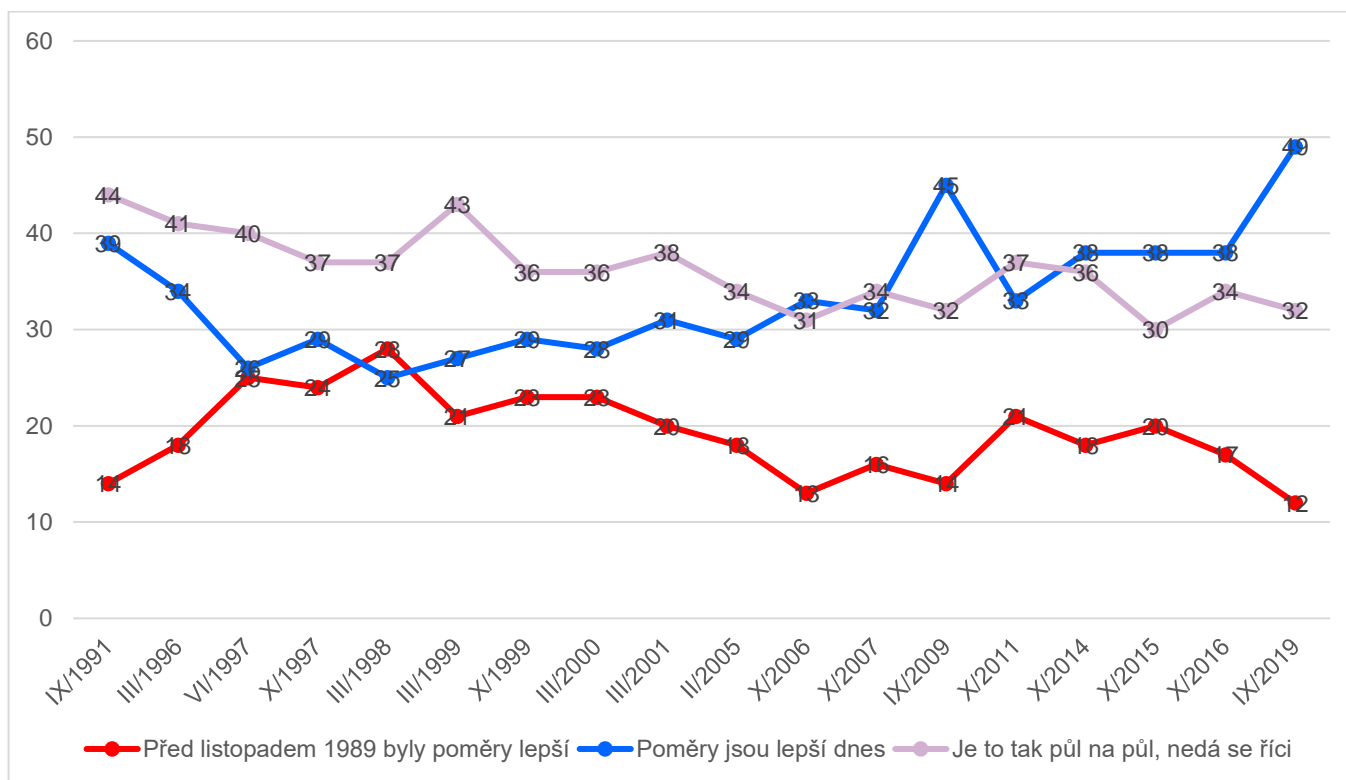
Podrobnější analýza ukázala, že hodnocení listopadu 1989 je velmi silně pozitivně korelováno s hodnocením vzniku a činnosti Charty 77 (Spearmanův koeficient pořadové korelace $\rho=0,705$) a poměrně silně rovněž s hodnocením vstupu ČR do NATO ($\rho=0,568$), vstupu ČR do EU ($\rho=0,460$) a vzniku samostatné ČR ($\rho=0,409$). Pozitivní korelace s hodnocením období Pražského jara ($\rho=0,326$) nebo první Československé republiky ($\rho=0,283$) je statisticky rovněž významná, i když již méně výrazná. Naopak silná negativní korelace hodnocení listopadu 1989 se objevuje v případě hodnocení února 1948 ($\rho=-0,377$) a 70. a 80. let ($\rho=-0,304$). Pouze slabá negativní korelace na hranici statistické významnosti se objevuje mezi hodnocením listopadu 1989 a hodnocením Protektorátu Čechy a Morava ($\rho=-0,101$).

Z hlediska věku se v případě hodnocení listopadu 1989 spolu se zvyšujícím se věkem snižuje podíl nerozhodných odpovědí a narůstá podíl záporného hodnocení a v menší míře i hodnocení neutrálního (stejně záporně jako kladně), což je obojí statisticky významně častější u respondentů ve věku nad 60 let, kteří zároveň méně často hodnotí listopad 1989 kladně, a méně časté u respondentů pod 45 let, tedy těch, jimž v listopadu 1989 bylo vesměs méně než 15 let. Hodnocení listopadu 1989 se poněkud zlepšuje spolu se zvyšujícím se stupněm dokončeného vzdělání, s rostoucím příjmem, se zlepšujícím se hodnocením životní úrovně vlastní domácnosti, se zlepšujícím se hodnocením současné ekonomické situace a se zvyšující se spokojeností s vlastním životem. Regionálně se významně příznivější hodnocení listopadu 1989 objevuje v Praze, méně příznivé je u dotázaných z Moravskoslezského či Ústeckého kraje. Velké rozdíly v hodnocení listopadu 1989 se objevují z hlediska sebeznačení na pravolevé škále politické orientace. Příznivěji listopad 1989 hodnotí ti, kdo se řadí k pravému středu nebo jednoznačně k pravici, u lidí hlásících se k levému středu je menší zastoupení pozitivního a vyšší podíl neutrálního hodnocení a u těch, kdo se jednoznačně řadí na levičce, je výrazně zvýšený podíl záporného hodnocení listopadu 1989. Z hlediska stranických preferencí se příznivější hodnocení listopadu 1989 objevuje mezi voliči Pirátů či ODS, naopak kritičtějšími jsou voliči KSČM a rozhodní nevoliči.

V následující otázce jsme vyzvali respondenty, aby se vyjádřili k celkovým poměrům před listopadem 1989 a dnes² (viz graf 2). Téměř polovina respondentů (49 %) tvrdí, že poměry jsou lepší dnes. Téměř třetina dotázaných (32 %) označuje poměry za podobné a nepřiklání se ani k jednomu období. Jeden z osmi respondentů (12 %) pak označil naopak předlistopadové poměry za příznivější. Zbýlých 7 % dotázaných danou otázku neumělo posoudit a odpovědělo, že neví. V porovnání s výsledky výzkumů realizovaných v letech 2011 až 2016 přitom můžeme vidět poměrně výrazné zvýšení podílu těch, kdo jako lepší hodnotí současné poměry. Oproti roku 2016 se tento podíl zvýšil o 11 procentních bodů, v porovnání s rokem 2011 pak dokonce o 16 procentních bodů. Překonal dokonce své maximum z roku 2009, byť jen mírně (o 4 procentní body). Naopak podíl těch, kdo za lepší označují poměry před listopadem 1989, se oproti předchozím letům snížil, a sice o 5 procentních bodů v porovnání s rokem 2016 a 6 až 9 bodů oproti hodnotám zaznamenávaným v letech 2011 až 2015.

² Otázka: „Od listopadu 1989 uplynulo 30 let. Ať jste zažil dobu před rokem 1989 na vlastní kůži nebo jste o ní slyšel z vyprávění ostatních, pokuste se zhodnotit celkové poměry před listopadem a dnes. Před listopadem 1989 byly poměry lepší, poměry jsou lepší dnes, nebo je to tak napůl, nedá se říci.“

Graf 2: Hodnocení poměrů před listopadem 1989 a dnes (v %)



Poznámka: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Analýza na základě sociodemografických a dalších třídicích znaků ukazuje, že s rostoucím věkem klesá podíl nerozhodných odpovědí a zvyšuje se podíl těch, kdo jako lepší hodnotí předlistopadové poměry, případně kdo tyto poměry vnímá jako srovnatelné s těmi současnými. Přitom nižší zastoupení názorů preferujících nebo neutrálně hodnotících poměry v minulém režimu oproti současnosti se objevuje u dotázaných do 45 let, naopak vyšší je ve skupině lidí s věkem od 60 let výše, kteří zároveň jako jediní významně méně často jako lepší hodnotí současné poměry. I mezi nimi ovšem hodnocení současných poměrů jako lepších (39 %) téměř dvojnásobně převyšuje relativně zvýšený podíl těch, kdo jako lepší hodnotí předlistopadové poměry (22 %). Hodnocení současných poměrů se zřetelně zlepšuje spolu se zvyšujícím se stupněm nejvyššího dokončeného vzdělání, rostoucím příjmem, zlepšujícím se hodnocením životní úrovně vlastní domácnosti, zlepšujícím se hodnocením ekonomické situace a s rostoucí spokojeností s vlastním životem. Hodnocení poměrů před listopadem 1989 a v současnosti je rovněž silně provázané s hodnocením samotného listopadu 1989, jakož i s hodnocením dalších období a událostí naší novodobé historie, jež bylo zjišťováno v předchozím dotazu (ve prospěch současných poměrů pozitivně v souběhu s hodnocením vzniku a činnosti Charty 77, samotného listopadu 1989, vzniku samostatné ČR v roce 1993, vstupu do EU a NATO, negativně pak v třídění podle hodnocení února 1948 a 70. – 80. let).

Do hodnocení poměrů před listopadem 1989 a nyní se významně promítá i politická orientace či stranické preference dotázaných. Vyhraněně levicově orientovaní se výrazně častěji (52 %) klonili k odpovědi, že „před listopadem 1989 byly poměry lepší“. Lidé, kteří se řadí k levému středu a do samotného středu škály politické orientace, relativně častěji odpovídali, že poměry tehdy a dnes jsou tak půl na půl. Dotázaní radící se k pravému středu nebo jednoznačně na pravici výrazně častěji považují poměry za lepší dnes. Z hlediska stranických preferencí předlistopadové poměry příznivě vnímají zejména voliči KSČM, současné poměry pak ve zvýšené míře upřednostňují voliči ODS, TOP 09 nebo Pirátů. Hodnocení současných poměrů se rovněž zlepšuje s rostoucí spokojeností se současnou politickou situací.

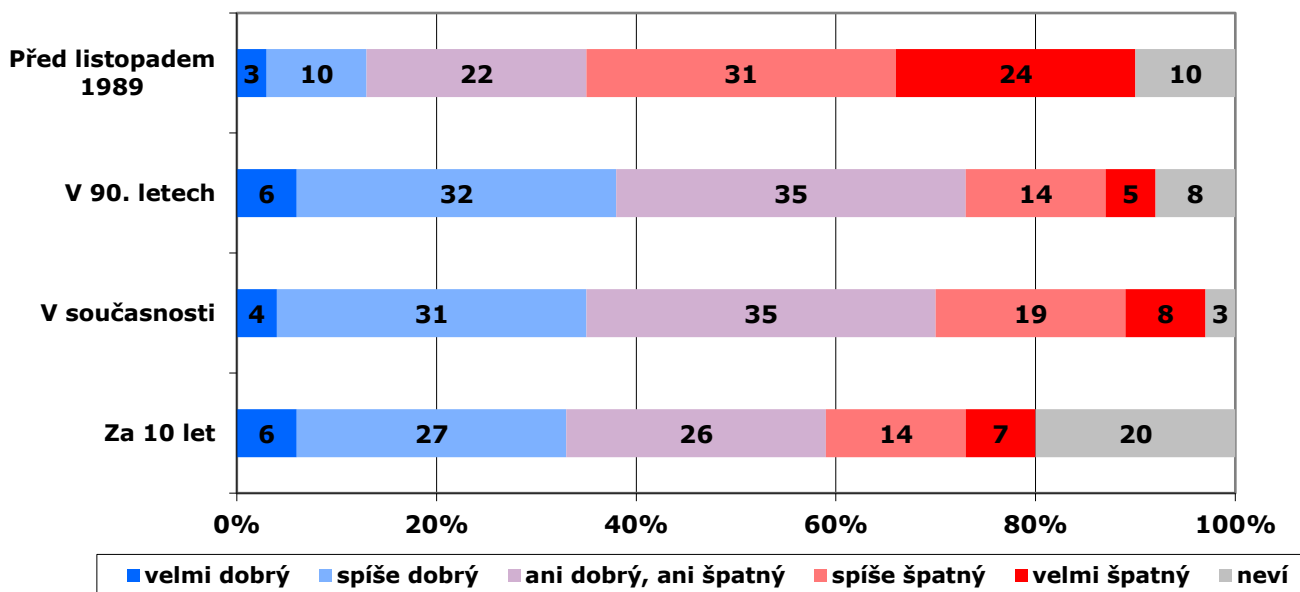
Z geografického hlediska je taktéž zajímavé, že poměry před rokem 1989 častěji považují za lepší respondenti z Ústeckého a Moravskoslezského kraje. Naopak současné poměry relativně častěji jako lepší hodnotí Pražané a

obyvatelé Královéhradeckého kraje. V Karlovarském a Libereckém kraji se pak ve zvýšené míře objevovalo hodnocení, že je to tak půl na půl. Podle velikosti sídelní jednotky místa bydliště předlistopadové poměry jako lepší častěji hodnotí dotázaní z malých měst s populací od 2 do 5 tisíc obyvatel, naopak řidčeji tak činí respondenti ve středně velkých městech s populací od 15 do 30 tisíc obyvatel, kteří se o něco více přiklánějí k neutrální variantě, že je to tak půl na půl. Současné poměry jako lepší méně často zmiňují lidé z větších měst od 30 do 80 tisíc obyvatel.

Další otázky bloku se zaměřily na to, jak lidé vnímají předlistopadový a polistopadový politický³ a ekonomický systém.⁴

Politický systém před listopadem 1989 je vnímán většinou záporně, když 55 % dotázaných jej označilo za spíše či velmi špatný. Naopak jako velmi či spíše dobrý předlistopadový politický systém hodnotí jen 13 % respondentů, 22 % jej hodnotí neutrálně jako „ani dobrý, ani špatný“. Politický systém v současnosti je oproti tomu hodnocen výrazně lépe, když pozitivně jej vnímá více než třetina (35 %) oslovených a stejně velká část jej hodnotí alespoň neutrálně, zatímco podíl negativního hodnocení byl jen o málo více než čtvrtinový (27 %). V porovnání se všemi srovnatelnými výzkumy od roku 2009 (viz tabulku 2) přitom v posledním období od roku 2014 došlo k velmi výraznému zlepšení hodnocení současného politického systému, u něhož v minulosti rovněž zřetelně převládalo negativní hodnocení nad pozitivním, což odráželo dlouhodobě silně kritické postoje veřejnosti k aktuální politické situaci, jejíž hodnocení ale v posledním období prošlo zřetelným zlepšením, respektive zmírněním dřívějších vyhrčeně kritických postojů a nálad. Hodnocení současnosti se tak už docela zřetelně přiblížilo k retrospektivnímu hodnocení politického systému v 90. letech, i když to zejména díky paradoxně⁵ zřetelně nižšímu podílu kritických ohlasů stále ještě vychází jako lépe hodnocené. Optimističtější vyznívají i očekávání, jakým způsobem se politický systém vyvine za nejbližších 10 let.

Graf 3. Hodnocení politického systému (%)



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

³ Znění otázky: „Lidé mají různé názory na politický systém ve své zemi. Jak byste Vy hodnotil politický systém u nás před listopadem 1989? Jak byste hodnotil politický systém u nás po roce 1989, tj. v 90. letech? Jak byste hodnotil současný politický systém? A jaký očekáváte, že bude náš politický systém za 10 let?“

⁴ Znění otázky: „A teď se, prosím, zamyslete nad ekonomickým systémem v naší zemi. Lidé na něj mají různé názory. Jak byste Vy hodnotil ekonomický systém u nás před listopadem 1989? Jak byste hodnotil ekonomický systém u nás po roce 1989, tj. v 90. letech? Jak byste hodnotil současný ekonomický systém? A jaký očekáváte, že bude náš ekonomický systém za 10 let?“

⁵ Zde je třeba připomenout, že v samotných 90. letech a následně i retrospektivně z menšího časového odstupu, než je ten současný, byla tato éra vnímána velice kriticky. Zejména ve druhé polovině 90. let, kdy země prošla ekonomickou a politickou krizí, jež vygradovala v letech 1997 a 1998, v zemi ve vztahu k politickému i ekonomickému systému panovala silná skepse a „blbá nálada“, což se promítalo i do srovnání současných a předlistopadových poměrů, jímž jsme se zabývali výše (viz graf 2) a jež tehdy vyznívalo pro současnost velmi nelichotivě. Tyto historické okolnosti ovšem současný pohled na 90. léta zjevně příliš nezatěžují, protože veřejnost je už z velké části dávno vytěsnila z paměti.

Tabulka 2: Hodnocení politického systému (časové srovnání v %)

| Politický systém před rokem 1989 | | | | | | | | |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|--------|---------|--------|
| | 2/2009 | 9/2009 | 2/2011 | 2/2012 | 2/2013 | 2/2014 | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrý | 13 | 15 | 19 | 23 | 24 | 18 | 16 | 13 |
| ani dobrý, ani špatný | 27 | 23 | 23 | 25 | 24 | 28 | 26 | 22 |
| špatný | 50 | 50 | 44 | 37 | 38 | 45 | 48 | 55 |
| Politický systém v 90. letech | | | | | | | | |
| | 2/2009 | 9/2009 | 2/2011 | 2/2012 | 2/2013 | 2/2014 | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrý | 33 | 32 | 34 | 38 | 31 | 36 | 34 | 38 |
| ani dobrý, ani špatný | 41 | 36 | 37 | 35 | 42 | 37 | 38 | 35 |
| špatný | 20 | 23 | 21 | 18 | 19 | 20 | 20 | 19 |
| Současný politický systém | | | | | | | | |
| | 2/2009 | 9/2009 | 2/2011 | 2/2012 | 2/2013 | 2/2014 | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrý | 22 | 18 | 21 | 15 | 10 | 19 | 22 | 35 |
| ani dobrý, ani špatný | 36 | 30 | 28 | 23 | 27 | 35 | 37 | 35 |
| špatný | 41 | 50 | 49 | 60 | 61 | 45 | 38 | 27 |
| Politický systém za 10 let | | | | | | | | |
| | 2/2009 | 9/2009 | 2/2011 | 2/2012 | 2/2013 | 2/2014 | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrý | 30 | 30 | 25 | 18 | 20 | 29 | 29 | 33 |
| ani dobrý, ani špatný | 23 | 21 | 19 | 18 | 23 | 22 | 23 | 26 |
| špatný | 19 | 22 | 34 | 39 | 33 | 26 | 24 | 21 |

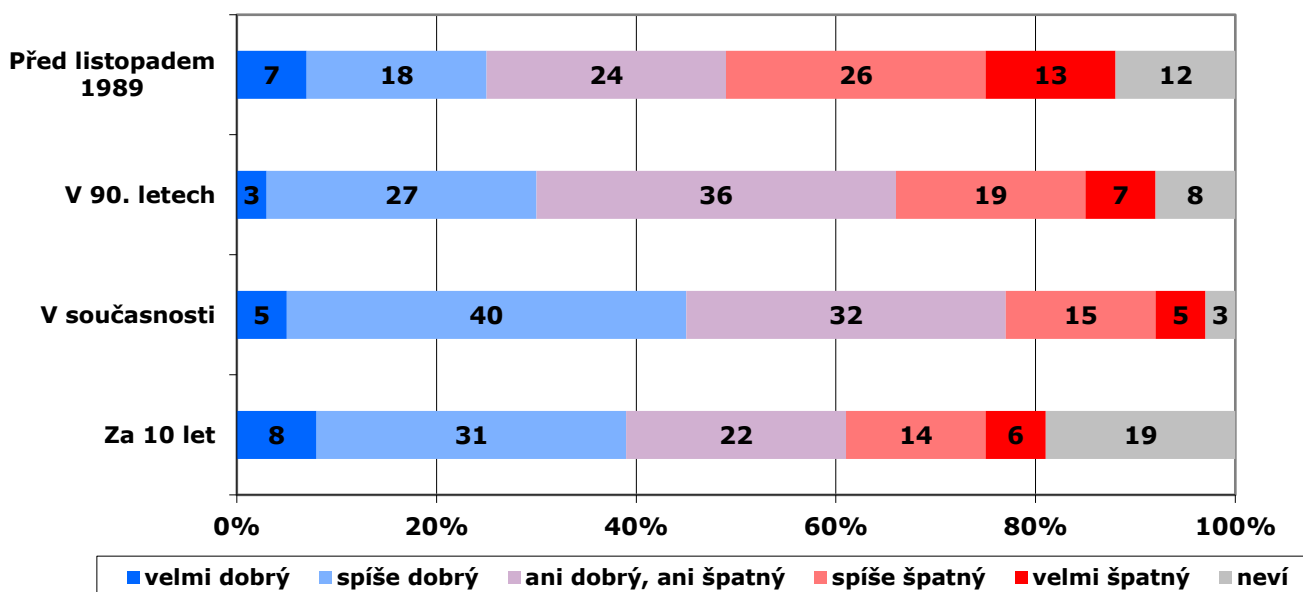
Pozn.: Údaje reprezentují populaci České republiky starší 15 let. Dopočet do 100 % ve sloupcích tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

V časovém srovnání, které nabízí tabulka 2, se kromě již zmiňovaného výrazného zlepšení oproti období let 2009 až 2014 v případě současného politického systému objevil nárůst podílu negativního hodnocení u předlistopadového politického systému a v porovnání s posledním výzkumem z října 2014 i mírné pozitivní posuny v hodnocení 90. let i v očekávání budoucnosti.

Analogické hodnocení ekonomického systému nabízí do jisté míry podobný obrázek jako hodnocení politického systému, byť s jistými významnými odlišnostmi a při odlišných, vesměs příznivějších poměrech mezi kladným a záporným hodnocením, což se týká tří ze čtyř časových poloh, v nichž byl ekonomický systém hodnocen. Také předlistopadový ekonomický systém je hodnocen častěji záporně (39 %) než kladně (25 %), i když převaha kritických hlasů je zde výrazně menší než u politického systému, podíl kladného hodnocení je podstatně vyšší a spolu s neutrálním hodnocením (24 %) tvoří prakticky polovinu, což při 12 % nerozhodných značí, že pozitivní s neutrálním hodnocením předlistopadového ekonomického systému mírně převládají nad jeho negativní percepcí. V ostatních třech časových polohách je ekonomický systém podobně jako i systém politický vnímán převážně příznivě, přičemž však na rozdíl od politického systému je zdaleka nejlépe hodnocen ekonomický systém v současnosti (45 % kladně, 32 % neutrálně a jen 20 % záporně), což proti roku 2014 představuje zásadní změnu a velký pozitivní posun hodnocení, který odráží výrazné zlepšení hodnocení současné ekonomické situace, jež průběžně zaznamenáváme i u řady jiných otázek zaměřených na tuto oblast, a který je ještě daleko výraznější, než pozitivní posun, který jsme zaznamenali v hodnocení současného politického systému. Ekonomický systém v 90. letech je aktuálně hodnocen výrazně méně příznivě než ten současný a zároveň jeho hodnocení vyznívá méně příznivě než analogické retrospektivní hodnocení politického systému v 90. letech. V očekávání toho, jaký bude ekonomický systém za 10 let, pak pozitivní hodnocení převládá o trochu výrazněji, než tomu bylo u očekávání v případě politického systému, i když rozdíl zde není velký, když negativní očekávání jsou navzájem podobná a pozitivní hodnocení ekonomického systému v budoucnosti je oproti pozitivnímu hodnocení politického systému v budoucnosti jen o 6 procentních bodů vyšší.

Graf 4. Hodnocení ekonomického systému (%)



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Tabulka 3: Hodnocení ekonomického systému (časové srovnání v %)

| Ekonomický systém před rokem 1989 | | |
|-----------------------------------|---------|--------|
| | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrá | 30 | 25 |
| ani dobrá, ani špatná | 25 | 24 |
| špatná | 34 | 39 |
| Ekonomický systém v 90. letech | | |
| | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrá | 26 | 30 |
| ani dobrá, ani špatná | 39 | 36 |
| špatná | 27 | 26 |
| Současný ekonomický systém | | |
| | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrá | 18 | 45 |
| ani dobrá, ani špatná | 35 | 32 |
| špatná | 44 | 20 |
| Ekonomický systém za 10 let | | |
| | 10/2014 | 9/2019 |
| dobrá | 27 | 39 |
| ani dobrá, ani špatná | 24 | 22 |
| špatná | 26 | 20 |

Pozn.: Údaje reprezentují populaci České republiky starší 15 let. Dopočet do 100 % ve sloupcích tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

V časovém srovnání hodnocení ekonomického systému, které nabízí tabulka 3, vidíme již zmiňovaný velký pozitivní posun v hodnocení současného ekonomického systému (nárůst podílu pozitivního hodnocení o 27 procentních bodů a pokles negativního hodnocení o 24 procentní body v porovnání s rokem 2014), rovněž výrazný pozitivní posun v očekáváních (podíl příznivého hodnocení budoucího ekonomického systému se o 12 procentních bodů zvýšil, podíl negativního o 6 procentních bodů klesl), velmi mírně se zlepšilo i hodnocení ekonomického systému v 90. letech (nárůst pozitivního hodnocení o 4 procentní body) a naopak lehce se zhoršilo hodnocení předlistopadového ekonomického systému (pokles příznivého hodnocení a nárůst nepříznivého shodně o 5 procentních bodů).

Podrobnější analýza ukázala, že hodnocení politického a ekonomického systému v rámci jedné časové roviny je velmi silně navzájem kladně korelované. V případě hodnocení politického a ekonomického systému před listopadem 1989 Spearmanův koeficient pořadové korelace ρ dosahuje hodnoty 0,633, v 90. letech 0,571, v současnosti 0,618 a za deset let v budoucnosti dokonce 0,787. Zároveň hodnocení předlistopadového politického i ekonomického systému ve všech případech vykazuje statisticky významnou zápornou korelaci ve vztahu k hodnocení politického či ekonomického systému po listopadu 1989, to tedy znamená, že lidé, kteří hodnotí pozitivně předlistopadový politický nebo ekonomický systém, hodnotí více negativně politický či ekonomický systém v 90. letech, v současnosti i ve výhledu do budoucna a naopak. Hodnocení politického i ekonomického systému před a po listopadu 1989 je také očekávatelným způsobem statisticky silně propojené s hodnocením listopadu 1989 a s porovnáním předlistopadových a současných poměrů, jimiž jsme se zabývali v předchozích otázkách. Vesměs se zde opakují i tytéž sociodemografické diference z hlediska věku, vzdělání, příjmu, subjektivního hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti, spokojenosti s vlastním životem, hodnocení současné ekonomické situace, sebezaražení na škále levice-pravice či stranických preferencí, jaké se objevily u hodnocení listopadu 1989 nebo u porovnávání předlistopadových a současných poměrů. Spokojenost se současnou politickou situací, která ve vztahu k hodnocení listopadu 1989 nevykazovala jednoznačnou statisticky významnou korelaci, nevykazuje ani žádnou významnou korelaci ve vztahu k hodnocení předlistopadového ekonomického nebo politického systému, ovšem je ve všech případech významně kladně korelována s hodnocením politického i ekonomického systému v 90. letech, v současnosti i do budoucna.

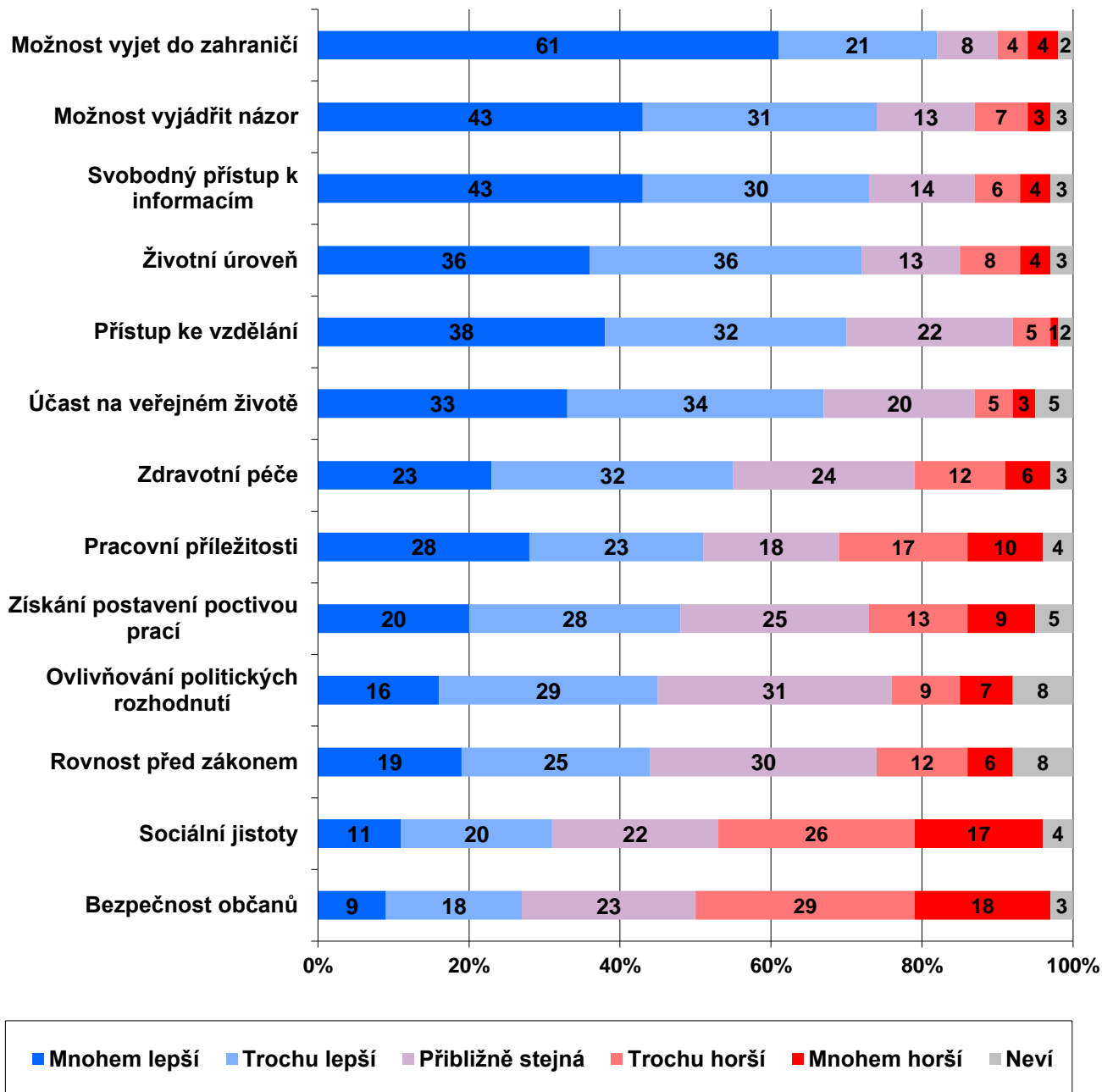
V další otázce respondenti hodnotili konkrétní oblasti života vzhledem ke společenským změnám po listopadu 1989. Jak ukazují výsledky zachycené v grafu 5. Podmínky jako lepší popisují dotázaní především v oblastech studia, svobodného vyjádření a cestování do zahraničí (82 % populace zvolilo možnost mnohem či trochu lepší, 8 % mnohem či trochu horší), svobodného vyjadřování názorů (74 % : 10 %), svobodného přístupu k informacím (73 % : 10 %), životní úrovně (72 % : 12 %), přístupu ke vzdělání (70 % : 6 %) a svobodné účasti ve veřejném životě (67 % : 8 %).

Poněkud méně jednoznačná, i když stále výrazně převažující preference polistopadového režimu se váže k oblastem zdravotní péče (podle 55 % je nyní lepší, 18 % ji označilo za horší), pracovních příležitostí (51 % : 27 %), šance získat slušné společenské postavení na základě poctivé práce (48 % : 22 %), ovlivňování politických rozhodnutí (45 % : 16 %) a rovnosti před zákonem (44 % : 18 %).

Naopak častěji jako mnohem či trochu horší než lepší v porovnání s předlistopadovou dobou hodnotí lidé polistopadový režim v oblasti sociálních jistot (31 % respondentů zvolilo možnost mnohem a trochu lepší, 43 % mnohem a trochu horší) a bezpečnosti a kriminalitě (27 % : 47 %).

V časovém srovnání, které nabízí tabulka 4, se oproti poslednímu šetření z roku 2016 výrazně zlepšilo hodnocení současné situace životní úrovně (podíl zlepšení se o 10 procentních bodů zvýšil, podíl zhoršení se o 4 procentní body snížil), pracovních příležitostí (podíl zlepšení se o 10 procentních bodů zvýšil, podíl zhoršení se o 15 procentních bodů snížil), šancí získat slušné společenské postavení na základě poctivé práce (podíl zlepšení se o 10 procentních bodů zvýšil, podíl zhoršení se o 6 procentních bodů snížil), rovnosti před zákonem (podíl zlepšení se o 7 procentních bodů zvýšil), sociálních jistot (podíl zlepšení se o 8 procentních bodů zvýšil, podíl zhoršení se o 14 procentních bodů snížil) a bezpečnosti občanů a obecné kriminality (podíl zlepšení se o 10 procentních bodů zvýšil, podíl zhoršení se o 11 procentních bodů snížil). Naopak mírné zhoršení v podobě lehkého nárůstu podílu těch, kdo současnou situaci označují za trochu či mnohem horší, se objevilo v případě svobodného přístupu k informacím a možnosti ovlivňovat politická rozhodnutí (shodně o 4 procentní body).

Graf 5: Srovnání současné a předlistopadové situace v různých oblastech života (%)⁶



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

⁶ Otázka: „Pokuste se teď srovnat některé stránky dnešního života se životem lidí, jako jste Vy, před rokem 1989. Ať jste zažil dobu před rokem 1989 na vlastní kůži, nebo jste o ní slyšel z vyprávění ostatních, je dnes situace lidí jako jste Vy lepší, horší nebo stejná ve srovnání se situací lidí, jako jste Vy, před 30 lety v následujících oblastech? a) Životní úroveň, b) možnost vyjádřit svůj názor, c) pracovní příležitosti, d) možnost studovat, pracovat nebo cestovat do zahraničí, e) rovnost před zákonem, f) možnost ovlivňovat politická rozhodnutí, g) možnost svobodně se účastnit na veřejném životě, h) šance získat slušné společenské postavení na základě poctivé práce, i) svobodný přístup k informacím, j) sociální jistoty, k) zdravotní péče, l) bezpečnost občanů, kriminalita, m) přístup ke vzdělání.“

Tabulka 4: Zlepšení/zhoršení v různých oblastech života v důsledku listopadu 1989 – časové srovnání

| | 2014 | 2015 | 2016 | 2019 |
|--|-------|-------|-------|-------|
| Možnost studovat, pracovat nebo cestovat do zahraničí | 80/8 | 81/6 | 84/5 | 82/8 |
| Možnost vyjádřit svůj názor | 74/8 | 71/6 | 71/7 | 74/10 |
| Svobodný přístup k informacím | 79/5 | 75/6 | 76/6 | 73/10 |
| Životní úroveň | 55/24 | 60/19 | 62/16 | 72/12 |
| Přístup ke vzdělání | 67/6 | 71/6 | 69/7 | 70/6 |
| Možnost svobodně se účastnit na veřejném životě | 68/6 | 66/6 | 67/5 | 67/8 |
| Zdravotní péče | 53/15 | 53/16 | 52/15 | 55/18 |
| Pracovní příležitosti | 27/61 | 34/49 | 41/42 | 51/27 |
| Šance získat slušné společenské postavení na základě poctivé práce | 36/32 | 40/28 | 38/28 | 48/22 |
| Možnost ovlivňovat politická rozhodnutí | 46/12 | 43/12 | 45/12 | 45/16 |
| Rovnost před zákonem | 37/21 | 38/18 | 37/19 | 44/18 |
| Sociální jistoty | 17/66 | 19/61 | 23/57 | 31/43 |
| Bezpečnost občanů, kriminalita | 16/60 | 21/53 | 17/58 | 27/47 |

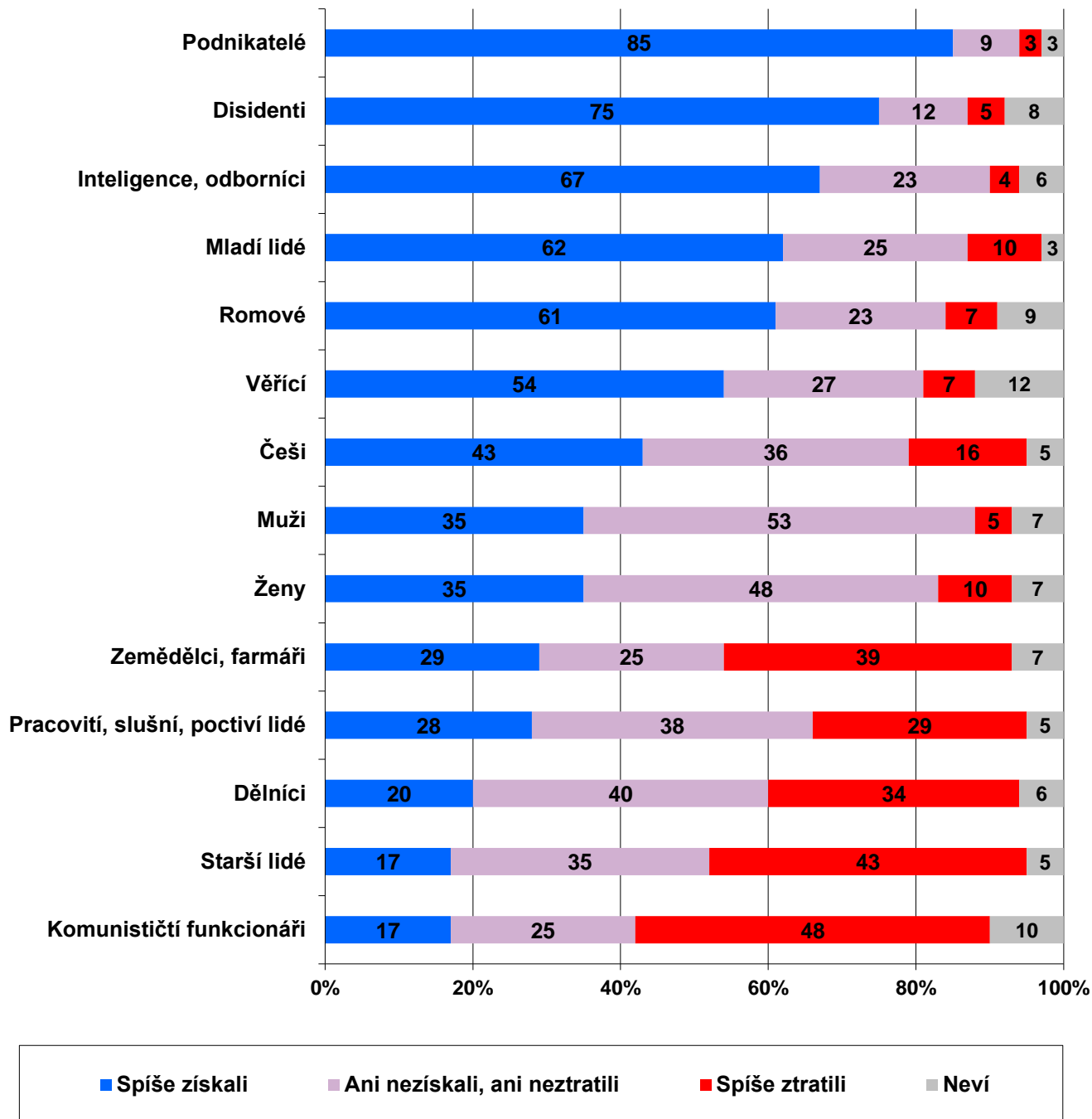
Poznámka: Tabulka zobrazuje součty podílů odpovědí mnohem a trochu lepší.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Podrobnější analýza ukázala, že všechny zkoumané oblasti významně korelují s obecným hodnocením listopadu 1989 a obecným srovnáním předlistopadových a současných poměrů a že rovněž významně korelují se sebezařazením na škále levice-pravice (hodnocení současnosti se zlepšuje při posunu od levice k pravici), s věkem, s příjmem, se subjektivním hodnocením životní úrovně vlastní domácnosti, s hodnocením současné ekonomické situace nebo se spokojeností s vlastním životem. S výjimkami v případě sociálních jistot a bezpečnosti občanů hodnocení se zlepšuje i se zvyšujícím se stupněm nejvyššího dokončeného vzdělání.

Další otázka zjišťovala názory občanů na to, kdo jsou vítězové a kdo jsou poražení změny, kterou přinesl listopad 1989, respektive komu tato změna přinesla spíše zisk a pro koho znamenala spíše ztrátu. Jak ukazují výsledky zachycené v grafu 6, jako skupinu, která spíše získala změnou po listopadu 1989, lidé nejčastěji označovali podnikatele (85 %), za nimiž s odstupem následují disidenti a odpůrci režimu (75 %), intelligence a odborníci (67 %), mladí lidé (62 %), Romové (61 %) a věřící (54 %), což jsou skupiny, v jejichž případě nadpoloviční většina oslovených uváděla, že v souvislosti se změnami po roce 1989 spíše získali. Pod úrovní jedné poloviny, ale vždy ještě výše než podíl těch, kdo si myslí, že příslušná skupina změnou po listopadu 1989 spíše ztratila, se podíl deklarovaného zlepšení pohyboval v případě Čechů (43 % proti 16 %), mužů (35 % proti 5 %) a žen (35 % proti 10 %). V případě pracovitých, slušných a poctivých lidí jsou podíly zisků (28 %) a ztrát (29 %) statisticky vyrovnané. Převís ztrát nad ziskem se v šetření objevil u zemědělců a farmářů (39 % „spíše ztratili“ proti 29 % „spíše získali“), dělníků (34 % proti 20 %), starších lidí (43 % proti 17 %) a komunistických funkcionářů (48 % proti 17 %). Na rozdíl od roku 2014 ovšem tentokrát u žádné ze zkoumaných skupin podíl těch, kteří jsou vnímání jako nesoucí ztrátu v souvislosti se změnami po listopadu 1989, nepřekročil úroveň jedné poloviny a pouze v případě komunistických funkcionářů se této úrovni přiblížil. Jak ukazuje tabulka 5, oproti roku 2014 došlo k pozitivnímu posunu (nárůstu podílu „spíše získali“, případně poklesu podílu „spíše ztratili“) u pracovitých, slušných a poctivých lidí (nárůst podílu „spíše získali“ o 10 procentních bodů, pokles podílu „spíše ztratili“ o 8 procentních bodů), dělníků (+9; -13), starších lidí (+9; -11), mužů, žen (shodně +9), zemědělců a farmářů, Čechů (shodně +7), intelligence a odborníků (+6) a mírně též v případě mladých lidí (+4) a komunistických funkcionářů (pokles podílu „spíše ztratili“ o 4 procentní body). Naopak u věřících podíl těch, kteří si myslí, že změnou po listopadu 1989 spíše získali, o 6 procentních bodů klesl a opačný názor, že spíše ztratili, o 4 procentní body stoupl.

Graf 6: Kdo získal a kdo ztratil v důsledku změny v listopadu 1989 (%)⁷



Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

⁷ Otázka: „Komu přinesly změny po roce 1989 zisk a komu naopak ztrátu? Přečtu Vám různé skupiny lidí a Vy mi, prosím, u každé z nich řekněte, zda změnami po roce 1989 spíše získaly nebo spíše ztratily. a) Disidenti, odpůrci režimu, b) mladí lidé, c) Romové, d) starší lidé, e) zemědělci, farmáři, f) Češi, g) věřící, h) Ženy, i) dělníci, j) podnikatelé, k) inteligence, odborníci, l) komunističtí funkcionáři, n) muži, o) pracovní, slušní, poctiví lidé.“

Tabulka 5: Zisk/ztráta v důsledku změny v listopadu 1989 (%) – časové srovnání

| | X/2014 | IX/2019 |
|---------------------------------|--------|---------|
| Podnikatelé | 86/3 | 85/3 |
| Disidenti | 77/3 | 75/5 |
| Inteligence, odborníci | 61/3 | 67/4 |
| Mladí lidé | 58/13 | 62/10 |
| Romové | 61/7 | 61/7 |
| Věřící | 60/3 | 54/7 |
| Češi | 36/18 | 43/16 |
| Muži | 26/7 | 35/5 |
| Ženy | 26/13 | 35/10 |
| Zemědělci, farmáři | 22/41 | 29/39 |
| Pracovití, slušní, poctiví lidé | 18/37 | 28/29 |
| Dělníci | 11/47 | 20/34 |
| Starší lidé | 8/54 | 17/43 |
| Komunističtí funkcionáři | 15/52 | 17/48 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Podrobnější analýza ukázala, že hodnocení dopadů změny po roce 1989 u všech hodnocených skupin s výjimkou disidentů, komunistických funkcionářů a Romů pozitivně koreluje s hodnocením listopadu 1989. V případě disidentů a komunistických funkcionářů se statisticky významná souvislost s hodnocením listopadu 1989 neobjevuje, u Romů je pak slabá záporná korelace, když ti, kdo listopad 1989 hodnotí negativně, si poněkud častěji myslí, že Romové změnami po něm spíše získali. Z hlediska věku se mezi dotázanými od 60 let výše objevovalo u některých skupin (poctiví, slušní a pracovití lidé, muži, ženy, Češi, zemědělci a farmáři, starší lidé, mladí lidé) skeptičtější vyjádření. S vyšším stupněm dosaženého vzdělání se zlepšuje hodnocení dopadu změny u mladých lidí, Čechů, žen, mužů, pracovitých, slušných a poctivých lidí. Podle sebezaražení na škále levice-pravice se s posunem od levice k pravici zlepšuje hodnocení dopadů změn po listopadu 1989 v případě mladých lidí, starších lidí, zemědělců a farmářů, Čechů, žen, mužů, dělníků, inteligence a odborníků a pracovitých, slušných a poctivých lidí.

Tabulka 6: Byl listopad 1989 revolucí nebo šlo o zhroucení politického režimu?⁸ (%)

| | IX/2009 | X/2014 | IX/2019 |
|---|---------|--------|---------|
| Rozhodně šlo o revoluci | 18 | 19 | 20 |
| Spíše šlo o revoluci | 35 | 34 | 31 |
| Spíše se komunistický režim zhroutil sám | 31 | 27 | 29 |
| Rozhodně se komunistický režim zhroutil sám | 6 | 7 | 8 |
| Neví | 10 | 13 | 12 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Výzkum se rovněž zaměřil na otázku, zda lidé považují listopad 1989 za revoluci, nebo zda šlo podle jejich mínění o samovolné zhroucení předlistopadového komunistického politického režimu. Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 6, těsně nadpoloviční většina oslovených (51 %) listopadové události roku 1989 vnímá jako revoluci, v tom 20 % „rozhodně“ a dalších 31 % „spíše“. Opačný názor, že šlo o samovolné zhroucení režimu, zastávají necelé dvě pětiny (37 %) respondentů, přičemž 29 % si to myslí „spíše“ a 8 % „rozhodně“. O málo více než desetina dotázaných (12 %) se v tomto ohledu nedokázala vyjádřit. V časovém srovnání s roky 2009 a 2014 můžeme vidět, že názorové rozložení v postoji k této otázce se v uplynulých deseti letech významně nezměnilo.

⁸ Otázka: „Někteří lidé také říkají, že Sametová revoluce byla skutečnou revolucí. Jiní říkají, že komunistický režim se zhroutil sám. Jaký je Váš názor? Rozhodně šlo o revoluci, spíše šlo o revoluci, spíše se komunistický režim zhroutil sám, rozhodně se komunistický režim zhroutil sám.“

Z podrobnější analýzy vyplynulo, že názor, že listopad 1989 byl revolucí, mírně posiluje spolu s jeho kladným hodnocením. Mínění, že šlo o samovolné zhroutil komunistického politického režimu, přitom ovšem ve zvýšené míře uvádějí lidé, kteří mají na listopad 1989 přímé osobní vzpomínky (41 %, mezi těmi, kdo přímými pamětníky podle vlastního vyjádření nejsou, je to jen 30 %). Opačný názor, že šlo o revoluci, je přitom mezi přímými pamětníky zhruba stejně rozšířený jako mezi těmi, kdo sami na listopad 1989 přímé vzpomínky nemají (53 % k 50 %), a rozdíl v zastoupení druhého názoru je tak kompenzován výrazně vyšším podílem odpovědi „neví“ mezi nepamětníky. Naopak zprostředkované informace či zkušenosti týkající se listopadu 1989 (vyprávění, film nebo literatura, média, škola) se jednoznačně pojí s vyšším zastoupením názoru, že listopad 1989 byl revolucí, a naopak nižším podílem zastoupení názoru, že šlo o samovolné zhroutil režimu. Z hlediska věku se názor, že šlo o zhroutil režimu, vyskytuje častěji mezi dotázanými od 60 let výše, podle vzdělání se rozložení názorů významně neliší, pouze se mění podíl odpovědi „neví“, který se vzděláním klesá.

Tabulka 7: Názory na úroveň podpory změny politického režimu v roce 1989⁹ (%)

| | IX/2009 | X/2014 | IX/2019 |
|--|---------|--------|---------|
| Měla podporu celé společnosti, | 11 | 11 | 10 |
| Měla podporu většiny národa | 61 | 56 | 57 |
| Měla podporu jen mezi některými skupinami lidí | 22 | 26 | 27 |
| Neměla vůbec žádnou podporu | 1 | 0 | 1 |
| Neví | 5 | 7 | 5 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Šetření také zjišťovalo, co si lidé myslí o tom, jakou podporu měla změna režimu v roce 1989. Jak vyplývá z výsledků zachycených v tabulce 7, téměř třípětinová většina (57 %) občanů se přiklání k názoru, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu většiny národa, a dalších 10 % dokonce soudí, že změnu podporovala celá společnost. O málo více než čtvrtina (27 %) se pak přiklání k variantě, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu jen mezi některými skupinami lidí, názor, že změna politického režimu v roce 1989 neměla vůbec žádnou podporu, se vyskytoval pouze sporadicky (1 %). Zbýlých 5 % uvedlo, že neví. V časovém srovnání s roky 2009 a 2014 můžeme vidět, že se názory v této otázce za posledních deset let příliš nezměnily, byť oproti roku 2009 se v roce 2014, což potvrdil i letošní výzkum, se mírně (o 4 až 5 procentních bodů) zvýšil podíl těch, kdo si myslí, že změna politického režimu měla podporu jen mezi některými skupinami lidí, a to na úkor podílu těch, kdo si myslí, že politickou změnu podporovala většina národa, který byl v aktuálním výzkumu o 4 procentní body nižší než v roce 2009.

Podrobnější analýza ukázala, že názor o širší (většinové nebo úplné) společenské podpoře změny politického režimu v roce 1989 výrazně koreluje s pozitivním hodnocením listopadu 1989 a současných poměrů v konfrontaci s poměry předlistopadovými a stejně tak koreluje se sebezařazením na škále levice pravice při posunu od levice k pravici. Dále se ukázalo, že lidé, kteří mají na listopad 1989 přímé, osobní vzpomínky, relativně častěji volí variantu, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu jen mezi některými skupinami lidí, a méně často uvádějí, že měla naopak podporu celé společnosti. Zprostředkované informace či zkušenosti ohledně listopadu 1989 se naproti tomu ve zvýšené míře pojí s názorem, že politickou změnu tehdy podporovala celá společnost, a méně často se zde objevoval názor, že podpora politické změny pocházela jen od některých skupin lidí. V názorech na danou otázku opět hraje důležitou roli věk, když lidé do 30 let se zřetelně častěji vyjadřují v tom smyslu, že změnu politického režimu podporovala celá společnost (17 %), a méně často uvádějí, že změnu podporovaly jen některé skupiny lidí (16 %), zatímco mezi lidmi staršími 60 let tvořili ti, kdo si myslí, že změna režimu měla podporu jen mezi některými skupinami lidí, více než třetinu (35 %). Podle vzdělání vysokoškoláci ve zvýšené míře preferovali variantu podpory většinou národa (67 %) a méně často volili možnost, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu jen mezi některými skupinami lidí (18 %).

⁹ Otázka: „Domníváte se, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu celé společnosti, většiny národa, jen mezi některými skupinami lidí, nebo neměla vůbec žádnou podporu?“

Tabulka 8: Hodnocení toho, zda změna v listopadu 1989 stála za to¹⁰ (v %)

| | X/99 | II/05 | X/06 | X/07 | IX/09 | X/11 | X/14 | X/15 | X/16 | IX/19 |
|--------------|------|-------|------|------|-------|------|------|------|------|-------|
| Rozhodně ano | 24 | 26 | 30 | 27 | 34 | 25 | 30 | 28 | 29 | 37 |
| Spíše ano | 31 | 34 | 35 | 36 | 35 | 38 | 36 | 36 | 37 | 36 |
| Spíše ne | 19 | 19 | 16 | 15 | 16 | 18 | 14 | 17 | 15 | 15 |
| Rozhodně ne | 13 | 6 | 5 | 7 | 7 | 7 | 7 | 8 | 7 | 5 |
| Nevím | 13 | 15 | 14 | 15 | 8 | 12 | 12 | 11 | 12 | 7 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Všem dotázaným byla také položena otázka, zda podle jejich mínění při uvážení různých aspektů celého vývoje stála změna politického režimu za to. Jak ukazují výsledky v tabulce 8, téměř tři čtvrtiny (73 %) české veřejnosti soudí, že změna v listopadu 1989 stála za to, z toho 37 % občanů si to myslí „rozhodně“ a 36 % „spíše“. Opačný názor v šetření vyjádřila jen pětina (20 %) oslovených, když 15 % uvedlo „spíše ne“ a 5 % „rozhodně ne“. 7 % respondentů zůstalo nerozhodnuto. V časovém srovnání přitom vidíme, že aktuální podpora změny, respektive podíl názoru, že změna v listopadu 1989 stála za to, je vůbec nejvyšší od začátku realizace srovnatelných měření v roce 1999. Dosavadní maximum 69 % z roku 2009 aktuální výzkum překonal o 4 procentní body, oproti poslednímu šetření z roku 2016 pak došlo ke zvýšení o 7 procentních bodů (o 8 v případě samotné varianty „rozhodně ano“, která je rovněž historicky maximální). Oproti roku 1999, kdy podíl souhlasu s tím, že listopadová změna stála za to, činil 55 % a nesouhlas tvořil bezmála třetinu (32 %), je posun ve směru podpory změny režimu velice markantní.

Názor na to, zda změna v listopadu 1989 stála za to, je opět velmi silně propojený s hodnocením listopadu 1989 a s názorem na porovnání poměrů v současnosti s těmi polistopadovými. Vesměs přitom vykazuje i stejné či podobné sociodemografické diference z hlediska věku, vzdělání, příjmu, subjektivního hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti, spokojenosti s vlastním životem či s hodnocením současné ekonomické situace. Osobní zkušenost s listopadovými událostmi se projevuje jen minimálně ve zvýšeném podílu odpovědí „rozhodně ne“, všechny formy zprostředkované zkušenosti (vyprávění, film či literatura, média, škola) se pojí s výrazně vyšším podílem odpovědí „rozhodně ano“ a vesměs nižšími podíly „spíše ne“ i „rozhodně ne“.

Kromě uvedených meritorních otázek zabývajících se míněním ohledně listopadu 1989 šetření zjišťovalo pro potřeby dalších analýz jako identifikační třídící proměnné některé další věci, jako například to, zda a jak často lidé mluví o současném dění v politice, o životě před listopadem 1989 a o událostech listopadu 1989¹¹, zda mají vlastní přímé vzpomínky na listopad 1989, případně zda jsou o něm informováni zprostředkovaně z jiných zdrojů¹² a zda sami, popřípadě někdo z blízkých příbuzných byl postižen z politických důvodů v období tzv. normalizace.¹³

Tabulka 9: Jak často se mluví v okruhu blízkých... (%)

| | často | občas | zřídka | nikdy | neví |
|---|-------|-------|--------|-------|------|
| o tom, co se dnes děje v politice | 14 | 44 | 33 | 9 | 0 |
| o tom, jak se žilo před listopadem 1989 | 6 | 33 | 46 | 15 | 0 |
| o tom, co se dělo v listopadu 1989 | 4 | 23 | 50 | 23 | 0 |

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Z odpovědí na první uvedenou otázku plyne (viz tabulku 9), že současné politické dění je podstatně častějším námětem hovoru v okruhu blízkých, než život před listopadem 1989, a ten se v hovoru podle vyjádření respondentů

¹⁰ Otázka: „Ohlédnete-li se zpět, myslíte si, že změna společenského systému u nás, k níž došlo v roce 1989, stála za to?“

¹¹ Otázka: „Mluví se v okruhu Vašich blízkých, v rodině, mezi přáteli, kolegy a podobně, o následujících tématech? a) O tom, co se dnes děje v politice, b) o tom, jak se žilo před listopadem 1989, c) o tom, co se dělo v listopadu 1989.“

¹² Otázka: „Máte na dobru tzv. Sametové revoluce, která proběhla před 30 lety a) osobní vzpomínky, b) jste informován z vyprávění, c) jste informován z filmu a literatury, d) jste informován z médií (televize, rozhlasu, tisku), e) jste informován ze školy?“

¹³ Otázka: „Byl jste Vy nebo někdo z Vašich blízkých příbuzných z politických důvodů postižen v průběhu tzv. normalizace, tj. v sedmdesátých a osmdesátých letech? a) Vy sám, b) někdo z blízkých příbuzných.“

objevuje častěji, než samotné události listopadu 1989. Všechny tři zkoumané tematické okruhy hovoru jsou přitom navzájem silně korelované a všechny jsou rovněž zřetelně korelované obecným zájmem o politické dění. Přitom však frekvence rozhovorů o současném politickém dění nevykazuje žádnou statisticky významnou propojenost s hodnocením listopadu 1989 nebo hodnocením poměrů předlistopadových v kontextu poměrů současných, zatímco frekvence rozhovorů o předlistopadovém období i o událostech listopadu 1989 s těmito hodnoceními zřetelně koreluje, a to tak, že o předlistopadové době i listopadových událostech častěji mluví ti, kdo listopad 1989 hodnotí kriticky a kdo pokládají za lepší předlistopadové poměry. Frekvence hovorů týkajících se předlistopadového období i listopadových událostí je rovněž významně propojená s přímou osobní zkušeností a vzpomínkami na listopad 1989. Nepřímé zkušenosti a informace z vyprávění, filmu či literatury, médií a školy vesměs buď nijak významně s frekvencí rozhovorů týkajících se předlistopadové doby nebo listopadu 1989 nesouvisejí, nebo vedou pouze k méně častému výskytu odpovědí „nikdy“ a častějšímu výskytu odpovědí „zřídka“.

Osobní vzpomínky na listopad 1989, které v šetření deklarovalo 57 % dotázaných, jsou samozřejmě silně vázány na věk, přičemž jak bylo již uvedeno v předchozím textu, zejména věková kategorie od 60 let výše je více kriticky laděná k současným poměrům a ke změně politického systému i k listopadovým událostem, což se promítá do toho, že pamětníci listopadových událostí jako celek jsou v hodnocení listopadu 1989 kritičtější než ti, kdo osobní vzpomínky na listopad 1989 nemají. Naopak nepřímé zkušenosti či informace, jež v případě vyprávění deklaruje 75 % oslovených, v případě filmu a literatury 74 %, v případě médií 83 % a v případě školy 39 %, se více pojí s kladným hodnocením listopadu 1989 a současných poměrů v porovnání s poměry v předlistopadovém období, a to tak, že čím víc zdrojů nepřímých informací respondenti deklarují, tím pozitivněji hodnotí listopad 1989. Pokud obě hlediska, tj. přímou zkušenost a sekundární zdroje informací ohledně listopadu 1989 propojíme, ukazuje se, že relativně nejoptimističtější listopad 1989 hodnotí ti, kdo nemají přímou zkušenost s listopadovými událostmi, ale kdo přitom mají nepřímé informace ze všech čtyř ostatních zdrojů, případně alespoň ze tří z nich, zatímco nejskeptičtější se k němu staví ti, kdo mají osobní zkušenost s nanejvýš jedním dalším zdrojem informací.

Podíl dotázaných, kteří uvedli, že byli za normalizace z politických důvodů postiženi (5 %) nebo že byl postižen někdo z jejich blízkých příbuzných (20 %), nedává příliš velký prostor pro hlubší analýzu toho, jak výrazně a zda vůbec se tyto faktory významně promítají i po třiceti letech do toho, jak lidé hodnotí listopadové události roku 1989 a jak současné poměry hodnotí v kontextu porovnání s poměry do listopadu 1989. Svou roli vedle malého zastoupení respondentů, kteří uvedli, že byli postiženi, a již značného časového odstupu od roku 1989, zde může sehrávat významnou roli i to, že i současné hodnocení zejména politické situace, které je z hlediska aktuálnosti daleko významnější, je z velké části kritické a hodně polarizované. Přesto lze říct, že nějaký vliv i tento faktor má, protože ve skupině lidí deklarujících postižení z politických důvodů ve svém případě či u někoho z blízkých, se objevuje snížený podíl těch, kdo jako lepší hodnotí předlistopadové poměry a kdo listopad 1989 hodnotí záporně.

Technické parametry výzkumu

| | |
|------------------------------------|--|
| <i>Výzkum:</i> | <i>Naše společnost, v19-09</i> |
| <i>Realizátor:</i> | <i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i> |
| <i>Projekt:</i> | <i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i> |
| <i>Termín terénního šetření:</i> | <i>7. - 17. 9. 2019</i> |
| <i>Výběr respondentů:</i> | <i>Kvótní výběr</i> |
| <i>Kvóty:</i> | <i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i> |
| <i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i> | <i>Český statistický úřad</i> |
| <i>Reprezentativita:</i> | <i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i> |
| <i>Počet dotázaných:</i> | <i>1046</i> |
| <i>Počet tazatelů:</i> | <i>190</i> |
| <i>Metoda sběru dat:</i> | <i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem - dotazování PAPI</i> |
| <i>Výzkumný nástroj:</i> | <i>Standardizovaný dotazník</i> |
| <i>Otázky:</i> | <i>PD.101, PD.61a, PD.9b, PD.95, PD.96, PD.99, PD.100, PD.63, PD.79, PD.78, PD.80, PD.82</i> |
| <i>Kód tiskové zprávy:</i> | <i>pd191029b</i> |
| <i>Zveřejněno dne:</i> | <i>29. října 2019</i> |
| <i>Zpracoval:</i> | <i>Jan Červenka</i> |

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různě velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý. |